

Նար-Դոս

Քնքուշ լարեր

Ներքին պատերազմ

Այնինչ արդեն սկսվել էին ամառվա շոգ և տոթ օրերը: Պարոն Հարությանն արդեն արձակուրդ էր ստացել պաշտոնից և ընտանիքի ու եղբոր հետ պատրաստվում էր ամառանոց գնալ, առավելապես նրա համար, որպեսզի բոլորովին ազատված լինի իշխանուհի Մելիքյանից:

Նախքան ամառանոց գնալը տիկին Հարությանը հարկ համարեց այցելել յուր նախկին ընկերուհուն, թեպետև կոտրած, բայց առավել ևս սիրող սրտով: Նա գնաց իշխանուհու տուն, աղախինին հարցրեց, թե կարո՞ղ է արդյոք տիրուհին ընդունել: Աղախինը վազեց իշխանուհու մոտ, վերադարձավ և ասաց, որ կարող է ընդունել: Դողդոջուն և անհաստատ քայլերով նա մտավ իշխանուհու շքեղ կահավորյալ սենյակը, նախապես ակամայից պատկերացնելով յուր առաջ նրա սառը ընդունելությունը: Իշխանուհին նստած էր բազկաթոռի մեջ՝ լուսամուտի մոտ. նրա առաջ կլոր փոքրիկ սեղանի վրա դրած էր ինչ-որ ռոման, որ, ինչպես երևում էր, մինչև տիկին Հարությանի գալը կարդալիս էր եղել: Նրա դեմքն արտահայտում էր ավելի կատաղություն, քան վիշտ, ավելի ատելություն և արհամարհանք, քան տխրություն և մելամաղձություն. իսկ վարդագույն շրթունքների վրա և կիսախուփ աչքերի մեջ փորձված աչքը հազիվհազ կարող էր նկատել մի տեսակ հեգնական, ինքնավստահ ժպիտ: Տիկին Հարությանը նույն անհաստատ քայլերով մոտեցավ նրան և բարևեց: Իշխանուհին հազիվհազ տվավ նրան յուր մատների ծայրերը: Տիկին Հարությանը նստեց նրա մոտ:

Ի՞նչպես ես, Սոֆիա, հարցրեց նա անվճռականությամբ: Գլխիդ ցավն անցե՞լ է:

Ոչ:

Բժիշկներն ի՞նչ են ասում:

Ոչինչ ասել չեն կարողանում:

Մի րոպե ծանր լռություն տիրեց:

Ես զարմանում եմ, թե այդ ի՞նչպիսի գլխացավ է, որ ոչ ոք չէ կարողանում բժշկել, Սոֆիա, ընդհատեց այդ լռությունը տիկին Հարությանը:

Չգիտեմ:

Դարձյալ ծանր լռություն: Իշխանուհին նայում էր դուրս, իսկ տիկին Հարությանը նրա դեմքին:

Սոֆիա, վերջապես երկար տատանմունքից հետո խոսեց դարձյալ վերջինս, մենք մի որևիցե բանով քեզ... խո չե՞նք վիրավորել...

Իշխանուհին դեմքը դարձրեց դեպի նա:

Վիրավորե՞լ... ի՞նչ բանով.. .

Ես ի՞նչ գիտեմ... Ո՞վ գիտե... գուցե... շատ կարելի է մենք քեզ մի որևիցե բանով անգիտակցաբար վիրավորել ենք... և դու իրավունք ունիս մեզանից նեղանալու... բայց եթե իսկապես մեր մեջ մի այդպիսի բան պատահել է, ահա ես իսկույն պատրաստ եմ քեզանից ներողություն խնդրելու... և, իհարկե, դու մեզ կներես...

Իշխանուհին ավելի խոր նայեց յուր նախկին ընկերուհու դեմքին, նա, երևի, կամենում էր նրա վրա մի որևիցե կարծիք գտնել, բայց նրա դեմքն այնքա՛ն հեզ էր, այնքա՛ն խոնարհ և անկեղծ սեր արտահայտող...

Մեր մեջ ոչինչ այդպիսի բան չէ պատահել, Նունե, ասաց նա, դու իզուր ես այդպես կարծում:

Հապա ինչո՞ւ մենք այսպես ենք հանդիպում միմյանց...

Ասում եմ՝ գլուխս է ցավում... խոսել չէ թողնում ինձ:

Տիկին Հարությանն այլևս ոչինչ չհարցրեց:

Սոֆիա, վաղը մենք ամառանոց ենք գնում, ասաց նա մի րոպե լռությունից հետո:

Ամուսի՞նդ է տանում, շտապով հարցրեց իշխանուհին:

Այո: Եթե դու էլ մեզ ընկերակցեիր, Սոֆիա... ավելացրեց տիկին Հարությանը կամաց և անվճռական եղանակով: Գլխիդ ցավը գլխավորապես այս շոգերից է. իսկ ամառանոցում, իմ կարծիքով, կարող է այդ անցնել... Ամառանոց կգնաս, այնպես չէ՞, Սոֆիա:

Տեսնեմ:

Պարզ երևում էր, որ իշխանուհին երկար խոսել չէր կամենում: Տիկին Հարությանն, իհարկե, տեսնում էր և այդ վերագրում էր նրա գլխացավին: Մի քանի րոպե դարձյալ նրանք լուռ մնացին: Վերջապես տիկին Հարությանը վեր կացավ, ներողություն խնդրեց, որ յուր այցելությամբ նրան անհանգստություն պատճառեց և մնաս բարով ասելով, դուրս գնաց: Նրա սիրտն այդ այցելությունից ավելի կոտրվեց:

Հետևյալ օրն առավոտյան Հարությաններն ճանապարհ ընկան դեպի ամառանոց:

Իսկ իշխանուհին մնաց մենակ՝ իրեն պաշտող Պետրովի հետ: Անկարելի է նկարագրել, թե ինչ էր կատարվում նրա ներսն այդ ժամանակ, անկարելի է պատմել այն կատաղությունն ու հուսահատությունը, որ պաշարել էին նրան այդ ժամանակ: Հարությանը փախա՜վ նրանից, հեռացա՜վ և տարավ յուր հետ նրա սիրտը, հոգին, միտքը նրա բոլոր գոյությունը... Տարա՜վ, հափշտակն՜ց այդ ամենը, թողնելով նրան միայն վիշտ, ծանր կեղեքիչ, անտանելի վիշտ... Եվ առաջին անգամ յուր ողջ կյանքի մեջ, իշխանուհի, գոռոզ, հպարտ իշխանուհի Մելիքյանի գեղեցիկ աչքերից արտասուք, ծանր, դառն, արտասուք թափվեց... Մինչև այժմ, որ Հարությանը միշտ խույս էր տալիս նրանից այդ նա դեռ

կարողանում էր տանել, որովհետև, որքան էլ այդ մարդը իրեն հեռու պահեր նրանից, այնուամենայնիվ, նրանք դարձյալ երբեմնակի տեսնում էին միմյանց, խոսում էին միմյանց հետ. բայց որ այժմ դա արդեն ամիսներով է հեռացել նրանից և այն էլ առանց նրան տեսնելու այդ բոլորովին անտանելի է: Այդ բոլորից պարզ կերպով երևում է, որ այդ մարդը ոչ թե միայն չէ կամենում նրա հետ հարաբերություն ունենալ, այլև արհամարհում է նրան...

Նա չէր հասկանում սիրո՞ւմ էր, թե ատում այդ մարդուն, որի կամա անտարբերությունը կրկնապատկվում էր դեպի նա: Եթե ատում էր, հապա ինչո՞ւ այդ մարդու բացակայությունը նրան ստիպում էր միշտ և միայն նրա վրա մտածել, նրան պատկերացնել յուր առաջ... Եթե սիրում էր, հապա այն ի՞նչ անզուսպ կատաղության կրակ էր, որ բորբոքվում էր նրա սրտի մեջ դեպի այդ մարդը... Միևնույն ժամանակ նա պատրաստ էր և խմել նրա արյունը, և գրկել, համբուրել նրա ոտները... Ո՛չ, նա իսկապես և գժվածի պես սիրում էր այդ համառ մարդուն, սիրում էր այնպես, ինչպես տակավին յուր ողջ կյանքի մեջ ոչ ոքին չէր սիրել, բայց այդտեղ տանջվում էին միայն կնոջ սրտի քնքուշ լարերը, որոնց հետ խաղում էին ինչպես ամենահասարակ խաղալիքի հետ...

Իշխանուհի Մելիքյանը շատ լավ հասկանում էր, որ Հարությանն յուր ամիսներով բացակայությունից շատ կարող էր օգտվել. այդ ժամանակամիջոցը բավական էր նրա պես մի համառ, հաստատակամ մարդու համար, որ նա սառեցնի յուր մեջ դեպի իշխանուհին տածած սերն և սովորի նրա վրա նայել բոլորովին անտարբերությամբ: Բայց իշխանուհի Մելիքյանն այդ չէր կամենում, նա չուներ այդ մարդու հաստատակամությունը, համառ բնավորությունը, որ նույնպես կարողանար օգուտ քաղել այդ բացակայությունից և հանգցնել յուր մեջ դեպի նա տածած բորբոքվող սիրո բոցը: Նա հենց առաջին օրից բոլորովին անձնավստահորեն և հոգով ու մարմնով էր անձնատուր եղել այդ սիրույն, կատարյալ հույս ունենալով ապագայում յուր հաջողության վրա. բավական էր, որ նա սիրում էր և Հարությանին, առանց մի վայրկյան անգամ կասկածելու, երկմտելու, իենն ու իրենն էր համարում... Բայց այժմ, երբ նա տեսնում է, որ ամենադառը կերպով սխալվել է յուր հույսերի մեջ արդեն ուշ է. փայփայած, երես առած սերը անում է յուրը, պահանջում է յուրը, և նրան հակառակ գնալ շա՛տ ու շա՛տ դժվար . . .

Այլապես անկարելի էր, որ իշխանուհի Մելիքյանի նման հրաշալի գեղեցկության տեր մի կինը, որ ամեն ժամանակ այդպիսի դեպքերում հաջողություն է գտել, մեկին հավանելով, սիրելով նրան կարողանար գեթ մի վայրկյան կասկածել, որ փոխադարձություն չէր կարող ստանալ և ավելի սիրած մարդու կողմից միայն համառ անտարբերության կարող էր հանդիպել: Այդ բանը, գոնե յուր վերաբերությամբ, նա անկարելի էր համարում, ինչպես անկարելի է, որ իսկական մագնիսը չկարողանա քաշել դեպի ինքն ուրիշ մետաղներ: Բացի դրանից, ինչպես յուր անձնական փորձերից, նույնպես և յուր կարդացած ռոմաններից նա այն հաստատ համոզմունքին էր հասել, որ ամեն անգամ հաղթող է հանդիսանում կինը, գեղեցկությունը, որ ոչինչ ուժ աշխարհիս մեջ դրանց առաջն առնել կարող չէ: Տակավին ո՛չ մի փորձ, կրկնում ենք, նրան հակառակը չէր ցույց տվել, տակավին ո՛չ մի ռոմանի մեջ նա չէ պատահել մի այնպիսի սիրային արկածի, ուր կինը, գեղեցկությունն անտարբերությամբ անցնվեր, հաղթահարվեր տղամարդի կողմից... Իսկ ա՞յժմ: Այժմ նա պարզ կերպով տեսնում էր, որ այդ բանումն էլ բացառություններ կարող են լինել, որ աշխարհումս դեռ կարող են գտնվել մարդիկ, որոնք կարող են ընդդիմանալ կնոջ և գեղեցկության: Բայց ո՛րքան բարձր, ո՛րքան գովելի է այդ բացառությունը, նույնքան ողորմելի են այն մարդիկ, որոնք կնոջ առաջ գետին են ընկնում: Այս վերջին կարգի մարդիկ այժմ նրա աչքում մի-մի թզուկներ, մի-մի չնչին արարածներ էին թվում, որոնց յուր մի հայացքով միայն կարողանում էր յուր հլու հպատակն, յուր ստրուկն դարձնել: Նա փոքր առ փոքր հրաժարվում էր նրանց մարդ անվանելուց, նրանց մեջ մի որևիցե ուժ ճանաչելուց: Հարությանին աչքի առաջ ունենալով, այդ մարդկանց ուժը, հետզհետե չնչին ու չնչին երևալով, հասնում էր զրոյի, որին հաղթելու յուր նման մի գեղեցիկ կնոջից այնքան մեծ ուժ չէր պահանջում: Ուրեմն ի՞նչ մեծ հերոսություն էր անում նա, երբ այդպիսի չնչին ուժ ունեցող մարդկանցից հարյուրներով էր յուր ստրուկը դարձնում, ի՞նչ մեծ հաղթության բավականություն էր ստանում նա, երբ այդ մարդիկն այնքան չնչին, այնքան թույլ, այնքան ողորմելի արարածներ էին...

«Այն ժամանակ միայն ես մեծ հերոսություն արած կլինեմ, ինձ գերիշխող համարած կլինեմ, երբ այդ չնչին, ողորմելի մարդկանց տեղ ստրուկ կդարձնեմ Հարությանին», վերջ տվեց իշխանուհի Մելիքյանն յուր մտածության:

Այժմ ի՞նչ անեմ: Իհարկե, ձեռքերը խաչած չպիտի նստեմ: Պետք է գործել, պետք է հետամտել պարոն Հարությանին, մի րոպե անգամ հանգստություն չպիտի տալ նրան: Հերոսություն չէ փախչել մի կնոջից և նրան հաղթված համարել. թող նա պատերազմի դեմ առ դեմ, եթե ունի այդ ուժն, և հաղթե նրան... Այո՛, այդ դեպքում միայն նրա պատերազմը պատերազմ կարելի է համարել և հաղթությունը հաղթություն. այդ դեպքում միայն կինը կարող է նրա ստրուկը դառնալ և խոստովանել, որ կնոջ ուժն անպայման կարելի չէ գերակշռող համարել տղամարդի ուժից... Այո՛, թող Հարությանն այդ ապացուցի գործով և այնուհետև՝ հաղթել է գեղեցիկ իշխանուհի Մելիքյանին: Այն ժամանակ միայն նա իրավունք ունի գոռալու ամբողջ աշխարհի մեջ ի գիտություն բոլոր չհավատացողների, որ այո՛, տղամարդի ուժը կարող է գերակշռել կնոջ ուժից:

«Մի դողար, եթե այր ես, պարոն Հարության ես գալիս եմ քո ետևից: Ես իշխանուհի Մելիքյանը չեմ լինիլ, եթե քո այդ խիստ ամուսնական հավատարմությունդ ոտիս տակ չառնեմ...»:

Եվ նա վճռեց անպատճառ գնալ Հարությանների ետևից: Բայց դարձյալ երես առած պատվի զգացմունքը բարձրացրեց յուր անողոքելի ձայնը, որ այդ բանը հպարտ իշխանուհի Մելիքյանի կողմից ստրկություն է համարում: Սակայն ինքը՝ հանգամանքը, դեպքերի զուգադիպությունն օգնեց նրան այդ բանում: Նա իմացավ, որ Հարությանները գնացել են հենց այն ամառանոցն, որտեղ գտնվում էր նրա ծնողների գեղեցիկ դաստակերտը, որ, նրանց մահից հետո, ի թիվս մյուս բոլոր կալվածքների, մնացել էր նրան իբրև ժառանգություն: Առանց այն էլ, նա մտադիր էր ամառն յուր այդ դաստակերտում անցկացնելու: Ուրեմն պարոն Հարությանը տեղիք չի ունենալ կարծելու, որ իշխանուհի Մելիքյանը նրան հետամուտ լինելու դիտավորությամբ է գնացել միևնույն ամառանոցն, ուր և ինքը: Ուրեմն պետք է շտապել, քանի որ պարոն Հարությանի սրտում տակավին շարունակվում էր վառվել դեպի իշխանուհին ունեցած սերն, և քանի որ այդ սիրո կրակը չէր հանգել: Պետք է շտապել նորից բորբոքելու այդ սիրո կրակն այնպես, որ ոչինչ համառ բնավորություն, ոչինչ հաստատակամություն նրան հանգցնել չկարողանա:

«Այժմ դու արդեն իմ ձեռքին ես, պարոն Հարության: Դու կարծում ես, թե ես այդպես հեշտ կթողնեմ արհամարհելու, ծաղրելու սերը, կնոջ ուժը... Օ՛, զգուշացի՛ր, զգուշացի՛ր, այդ շատ հանդուգն քայլ է...»:

Երկու օրից հետո, երբ իշխանուհին պատրաստվում էր գնալու ամառանոց, Պետրովը դարձյալ այցելեց նրան:

Դարձյալ դո՞ւք, դարձյալ դո՞ւք, կանչեց առանց այն էլ կատաղած իշխանուհին: Դուք ինձ վերջապես հանգիստ կթողնե՞ք, թե ոչ . . .

Պետրովը չոքեց նրա առաջ և աղերսագին տեսք ընդունեց:

Իշխանուհի, ասաց նա դողդոջուն ձայնով, ինչո՞ւ դուք առավել ևս դառնացնում եք իմ թշվառ կյանքը . . . դուք գիտեք, թե որտեղից որտեղ եմ եկել ես ձեր անգին սիրո համար . . . Դուք գիտեք, թե ո՛րքան և ի՞նչ սոսկալի կերպով ես տանջվել եմ այդ սիրուց . . . Այս մի ամբողջ, անվերջ տարին ես ոչ հանգիստ քուն ունեմ և ոչ փոքր-ինչ ազատ մտածություն.. . Իմ սիրտս դառն է եղել ավելի, քան թույն, իմ միտքս աղոտ, մութ, խճճված է եղել ավելի, քան սոսկալի քաոս, որի մեջ ես ոչինչ, ոչինչ չեմ կարողացել որոշել, բացի ձեր աներկրային, հրեշտակային պատկերը, որ դրոշմված է եղել ուղեղիս և սրտիս վրա, որպես մի անջնջելի պայծառ վիմագրություն... Եվ հոգուս աչքերով ես նայել եմ այդ պատկերին, նայել եմ և սքանչացել, նայել եմ և լաց եղել, իմ տանջանքս կրկնապատկվել է... Անթիվ անգամ, գիշերային լռության մեջ, չեմ կարողացել քնել, ինձ թվացել է, թե լսում եմ ձեր ձայնը. ձեր ձայնը, որպես մի դյութիչ, երկնային մեղեդի, որ թափանցել է մինչև սրտիս ամենամութ խորշերը, որտեղից և դուրս է խլել հառաչանքներ, դեռ չլսված սիրո անվերջ, դառը հառաչանքներ, իսկ աչքերիցս՝ դեռ չտեսած արցունքի խոշոր կաթիլներ, որոնցից ամեն մեկի մեջ դարձյալ և դարձյալ ձեր անգին, սիրակաթ պատկերն եմ տեսել... իշխանուհի՛, երկնայի՛ն արարած, ահա այժմ ես ընկած եմ ձեր առաջ, դուք կարող եք ինձ իսկույն ևեթ ոտի տակ տալ ինչպես մի չնչին արարածի, ինչպես մի մրջյունի, և ես շշունջ անգամ չեմ հանիլ... Բայց ես հուսով եմ, որ դուք վերջապես կխղճաք ինձ այս թշվառ, այս անբախտ արարածիս և չեք խորտակիլ իմ տանջված սիրտը... Փոխադարձությո՛ւն, իշխանուհի, փոխադարձությո՛ւն . . .

Իշխանուհին կանգնած էր անշարժ, որպես արձան: Նա չէր նայում Պետրովին, այլ նրա աչքերը սևեռած էին սենյակի մութ անկյունին: Պետրովի տեղ յուր առաջ չոքած նա երևակայում էր պարոն Հարունյանին, նրա ձայնի տեղ պարոն Հարունյանի ձայնը և նա յուր համար ևս անզգալի կերպով սկսում էր փոքր առ փոքր ինքնամոռացության մեջ ընկնել: Այնքա՜ն սքանչելի, այնքա՜ն հոգեզմայլ էին թվում նրան այն խոսքերը, որ լսում էր նա այդ ժամանակ... Այդ այն խոսքերն էին, որ նա վաղուց փափագում էր լսել Հարունյանի բերանից և գիտեր, թե այդ ինչ խոսքեր էին... Պետրովը, տեսնելով իշխանուհու հոգեզմայլ ինքնամոռացությունը, առավել ևս խրախուսվում էր, կարծելով, թե արդեն սկսել է գրավել նրա սիրտը դեպի ինքը, և առավել ևս մեղմացնում էր յուր ձայնը, որպեսզի ավելի լավ ազդեն յուր խոսքերը նրա վրա: Յուր վերջին խոսքերի հետ նա կամաց առավ նրա ձեռքը, իշխանուհին նույն ինքնամոռացության մեջ այդ թույլ տվավ նրան, կարծելով, թե յուր ձեռքը առնում է Հարունյանը. բայց երբ յուր աչքերը անկյունից դարձրեց առջևը չոքած մարդու վրա, մի ակնթարթում նա հիասթափվեց, ճանաչեց յուր առջև չոքած մարդուն և իսկույն ևեթ զզվանքով, արհամարհանքով խլելով յուր ձեռքը նրա ձեռքից, որին նա կամենում էր մոտեցնել յուր շրթունքներին շտապով դուրս գնաց սենյակից:

Պետրովը մնաց տեղն ու տեղը չոքած, սառած, ապշած, ինչպես մի երեխա, որի ձեռքից հանկարծ թռչում էր որսած թռչունը: Մի րոպե նա մնաց նույն դրության մեջ, հետո վեր կացավ և, դարձյալ չկարողանալով խելքը գլուխը հավաքել, դուրս գնաց: Դուրսը նա տեսավ իշխանուհու ճանապարհորդական կառքը, որի վրա նրա ծառաները բաներ էին դարսում: Նա մոտեցավ իշխանուհու աղախնուն, որ կանգնած էր կառքի մոտ և հարցրեց.

Իշխանուհին ուրիշ տե՞ղ է գնում:

Այո:

Ո՞ւր:

Ամառանոց:

Ո՞ր ամառանոցը:

Աղախինը տվավ ամառանոցի անունը: Պետրովը հեռացավ:

Մի ժամից հետո իշխանուհին յուր աղախնի հետ շտապում էր դեպի ամառանոց Հարունյանի ետևից: